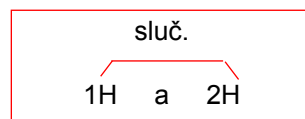

SOUŘADNÉ SPOJENÍ VĚT HLAVNÍCH – VÝZNAMOVÉ POMĚRY

Mezi obsahy souřadně spojených vět hlavních existuje významový poměr. Rozlišujeme jich šest, a jelikož mají dopad na pravopis čárky v souvětí, musíme se teď s nimi seznámit.

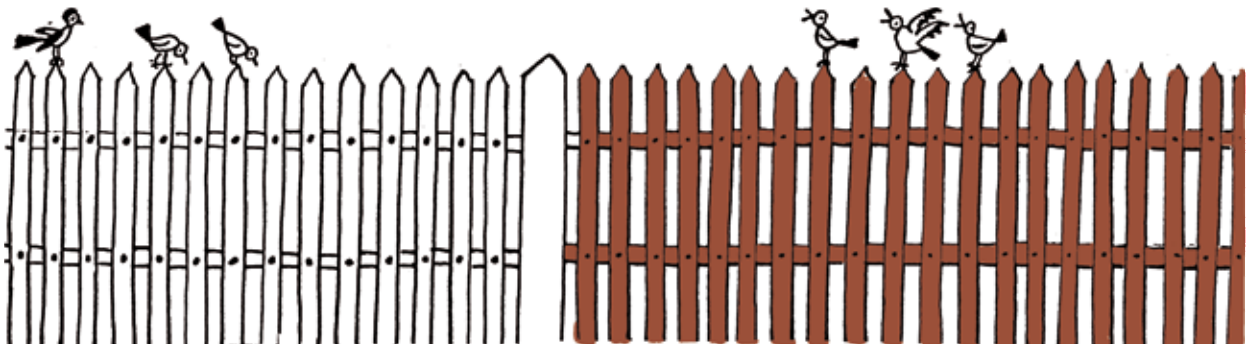
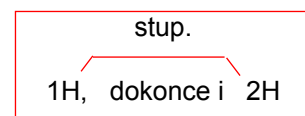
- 1 Poměr slučovací**
- obsahy vět si jsou rovnocenné
 - spojovací výrazy: **a, i, ani, nebo, také, též, pak, i – i, ani – ani, jak – tak, jednak – jednak, napřed – potom, za prvé – za druhé, zčásti – zčásti, dílem – dílem, hned – hned,...**

Vlkovi začali opravovat plot a Beránkovi se k nim přidali.

- 2 Poměr stupňovací**
- obsah druhé věty stupňuje obsah věty první
 - spojovací výrazy: **ba (i), (ba) dokonce (i), nejen – ale i, nejen – nýbrž**

Vlkovi opravili plot, Beránkovi ho dokonce i natřeli.

Cvičení 1:

a) Spojte dvojice vět v souvětí souřadná (obě věty musí zůstat hlavní) v poměru slučovacím.

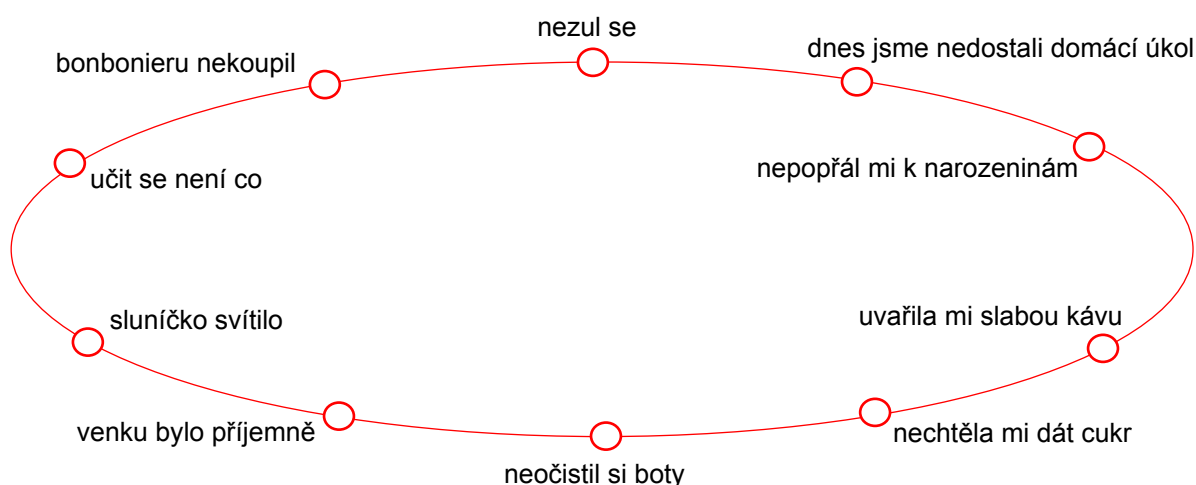
1. Přišli jsme na náměstí. Dali jsme se do řeči se známými.
2. Prší. Svítí slunce.
3. Vraž dvě vejce na pánev. Důkladně je rozmíchej.
4. Stavím se u holiče. Půjdu do kosmetického salonu.
5. Moc se nám tu neroztahujte. Běžte raději odtud.
6. Podíval jsem se z okna. Uviděl jsem na zahrádce tu spoušť po krupobíť.
7. Vzbudil jsem se. Koukl jsem se na hodinky.
8. Nepřišel. Neomluvil se.

b1) Dvojice vět spojte v souvětí tak, aby jednou vzniklo souvětí souřadné s větami v poměru slučovacím a podruhé souvětí podřadné s vhodným druhem vedlejší věty.

Střechy osychaly. Rampouchy tály.	<i>Střechy osychaly a rampouchy tály.</i>
	<i>Když střechy osychaly, rampouchy tály.</i>
Snědli všechny knedlíky. Umyli nádobí.	
Potkal jsem Vládu. Prohodili jsme pár slov.	
Převlékni se. Přijď za námi.	
Ustlali si. Lehli si.	

Cvičení 2:

a1) Na tomto místě měla původně být souvětí o dvou větách, mezi nimiž byl poměr stupňovací. Zařadil si tu však tiskařský šotek. Věty pěkně pomíchal, a dokonce z nich poztrácel spojky. Dokázali byste vše uvést do původního stavu? (Použijte spojky z definice 2.)

Při určování vidu se nenechte zmást časem slovesa: je-li sloveso v minulém čase, neznamená to ještě, že děj, který vyjadřuje, musí být ukončen (běžel). Proto je vhodné si sloveso, u něhož chceme určovat vid, dát nejprve do infinitivu. Pak už nás nemůže nic splést.

Přítomnost je časové období, které nemá začátek ani konec. Nemůžeme nikdy říci: „Ted“ začíná přítomnost.“ nebo „Tedy“ končí přítomnost“. Přítomnost se stále posouvá, probíhá, nemá pevnou hranici. Česká slovesa jsou velice mazaná a tuto skutečnost důsledně respektují. Jak? Jestliže sloveso dokonavé vyjadřuje pouze děj ohraničený začátkem či koncem (nebo obojím) a přítomnost je naopak neohraničená, není v jeho silách ji vyjádřit. To je přece logické! Slovesa dokonavá tedy nemají přítomný čas.

To se samozřejmě musí promítnout i do časování v oznamovacím způsobu. Slovesa dokonavá tvarem přítomného času nevyjadřují čas přítomný, ale budoucí.

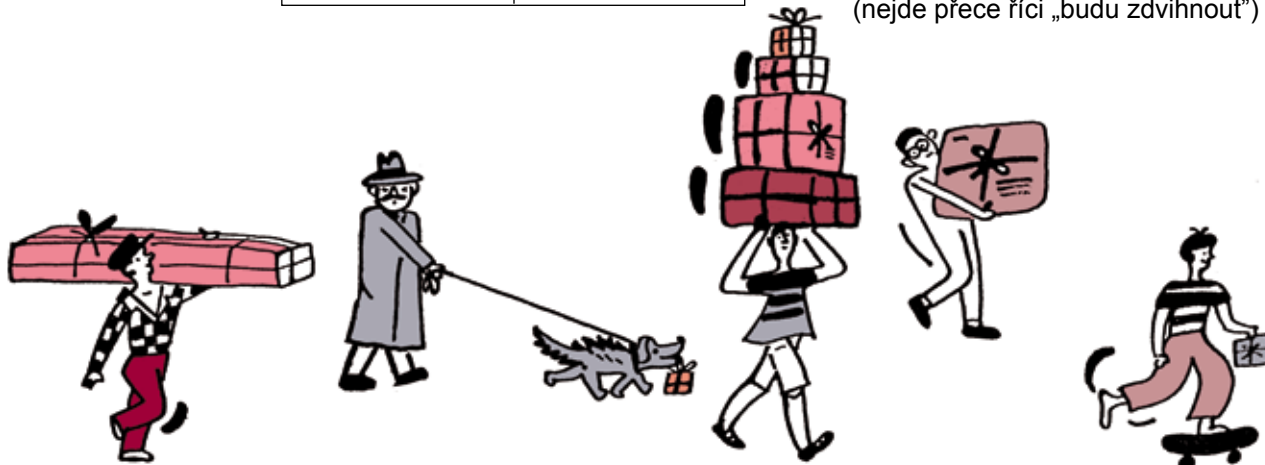
čas	časování slovesa nedokonavého		časování slovesa dokonavého		os.
	jednotné číslo	množné číslo	jednotné číslo	množné číslo	
minulý	volal jsem	volali jsme	zavolal jsem	zavolali jsme	1.
	volal jsi	volali jste	zavolal jsi	zavolali jste	2.
	volal	volali	zavolal	zavolali	3.
přítomný	volám	voláme			1.
	voláš	voláte			2.
	volá	volají			3.
budoucí	budu volat	budeme volat	zavolám	zavoláme	1.
	budeš volat	budete volat	zavoláš	zavoláte	2.
	bude volat	budou volat	zavolá	zavolají	3.

Je to složité? Nic si z toho nedělejte. Ne nadarmo se říká, že všechno zlé je k něčemu dobré. Právě uvedená neschopnost dokonavých sloves vyjádřit přítomnost nám totiž může posloužit jako výborná pomůcka k rozpoznání vidu slovesa. Nevíme-li si totiž s některým slovesem rady, dáme je do budoucího času. Potřebujeme-li k tomu tvar *budu*, *budeš*,..., pak se jedná o sloveso nedokonavé.

Příklad:

infinitiv	budoucí čas
balit	budu balit
zdvihnout	zdvihnu

— nedokonavé sloveso
 — dokonavé sloveso
 (nejde přece říci „budu zdvihnout“)

c1) Určete vid u sloves, která nejsou v infinitivu. Co musíte nejdříve udělat?

mýlíš se, svítá, zapomněl, hořelo, byl povolán, bydleli jsme, bude stříhat, mrzne, uhodilo, probudit se, prodával, pracuji, četli si, byl zapsán, blýskalo se, zčervenala, uvidíme, ležel, zahřmělo, bude souzen, sbalil se, promluvíme si, nepovídej, uteč, prodávala, zavře, zvonilo, bude sušit, budou se vyptávat, posiloval, vytáhne, zalistovali jsme

g) Převedte ininitiv do budoucího času a pak určete vid.

infinitiv	budoucí čas	vid	infinitiv	budoucí čas	vid
poslouchat	<i>budu poslouchat</i>	<i>n</i>	pomáhat		
zamávat			přehodit		
kleknout			rušit		
zlomit			zahánět		
léčit			přiskočit		
porušit			narazit		

h) A nyní budeme doplňovat vidové dvojice v budoucím čase.

zavělí	<i>bude velet</i>	vyvětrá		položíme	
propustíme		usušíte		obere	
převezeme		posbíráš		proberou	
nesu		pročte		naložím	
	bude přepisovat		bude sbírat		budu zamykat
	budu vybírat		budeš rušit		bude leštit
	budu krást		budeš kreslit		budeme hrát
	budeme se učit		budou se smát		budeme počítat

i1) Při doplňování vidových dvojic zachovejte osobu, číslo, způsob i čas sloves.

pohlédl		zařídvala se		okořením	
přelétli			protahoval se		bude se starat
koupil bys		napíše			bude hrát
zalej		vynikl		zapíská	

Z předcházející dvojstrany by mělo být patrné, že tutéž skutečnost lze vyjádřit různými způsoby. Vždy záleží na tom, kdo a za jakých okolností – a také komu – něco sděluje: že bude pršet, řekne jinak maminka Alence a jinak meteorolog rozhlasovým posluchačům.

Výuka slohu spočívá v hledání nejvhodnějšího způsobu sdělení informace druhým. Co nás tedy musí zajímat?

KDO, CO, KOMU, jakým ZPŮSOBEM a za jakých OKOLNOSTÍ sděluje.

- KDO** je **mluvčí**, autor; označení „mluvčí“ však neberte doslovně – může nejen mluvit, ale i psát, kreslit, zpívat, tančit, gestikulovat, zkrátka jakýmkoli způsobem něco sdělovat;
- CO** je **obsah sdělení** – to, co chce „mluvčí“ sdělit;
- KOMU** je **posluchač**. Může být: jeden x více, dospělý x dítě, vzdělaný x laik);
- ZPŮSOB**, jakým sdělení provádí, může být: 1. **verbální** (slovní) – v písemné podobě;
– ve zvukové podobě (mluvení, zpěv);
2. **neverbální** (gesta, obrázky, signály, ...);
3. **smíšené** (film, divadlo, texty s obrázky či diagramy);
- OKOLNOSTI** 1. **místo** (prostředí: na vědeckém pracovišti, v mateřské škole, doma, na fotbale, ...);
2. **čas** (v současnosti, minulosti);
3. **způsob** (vzdálenost mezi účastníky: bezprostřední styk, kdy oba komunikující se vidí či slyší x komunikace na dálku).

Má-li komunikace proběhnout úspěšně, musí být obsah **sdělení** podán takovým **způsobem**, aby ho **posluchač** pochopil. **Mluvčí** tedy bere ohled na posluchače a volí vhodný způsob podání, který navíc respektuje dané **okolnosti**. Jinak tedy sděluje své zážitky z pozorování Měsíce kosmonaut řídicímu středisku a úplně jinak ho popisuje zamilovaná dívka na prvním rande; zatímco první se vyjadřuje stručně, přesně, s využitím odborných výrazů, dívka jistě použije obrazná pojmenování, metafory a slova citově zabarvená. Kdyby totiž kosmonaut hlásil, že „luna se zahalila do mlžného hávu“, patrně by tím ohrozil osud celé expedice, protože by jej jako nesvéprávného vrátili zpět na Zem. A zamilovaná slečna by nejspíš přišla o objekt své lásky, kdyby mu napsala, že „sotva dvě délky dráhy světla ve vakuu za 1/299792458 sekundy ode mne, v průzračné H₂O se nachází bezocasý obojživelník řádu žáby“.

Zkrátka všechno chce své. My sice nebudeme řešit tak krajní situace, ale najít správné slovo ve správné chvíli a na správném místě může být v životě důležitější než vyhrát v loterii.

Informaci sdělujeme vhodným **slohovým útvarem** v jehož rámci užíváme různé slohové postupy.

Slohové útvary

Popis	a) prostý b) děje, pracovní postup, návod c) osoby: charakteristika vnější a vnitřní d) subjektivně zbarvený – líčení	postup popisný
Vypravování		postup vyprávěcí
Oznámení Zpráva Žádost Životopis Dopis	a) soukromý b) úřední	postup informační
Výtah, výpisek		
Výklad Úvaha		postup výkladový a úvahový
Referát Diskuse		postup řečnický

Cvičení:

- a) Akademický slovník cizích slov (Academia, Praha 1995, díl I, str. 406) pojem *komunikace* definuje takto: „**komunikace** – přenos nejruznějších informačních obsahů v rámci různých komunikačních systémů za použití různých komunikačních médií, zejména prostřednictvím jazyka; sdělování“.
- Dokážete převést tuto definici do podoby, která by byla srozumitelná pro celou třídu? Nejprve uvažujte, co asi znamenají pojmy: *informační obsah*, *komunikační systém* a *komunikační médium*. Nepůjde-li to, vraťte se k úkolu po probrání kapitoly o komunikaci.

- b) Zkuste zpřesnit základní údaje o komunikaci v těchto případech:

žák z poslední lavice napovídá vyvolanému

Vzor: KDO: žák

CO: správná odpověď (např.: výsledek je 3)

KOMU: vyvolaný

ZPŮSOB: neverbálně – gesto (tři zvednuté prsty)

OKOLNOST: místo – škola, čas – současnost, způsob – bezprostřední styk

pohádka ve školce před poledním klidem

popularizující přednáška v rozhlasu

operní árie o lásce

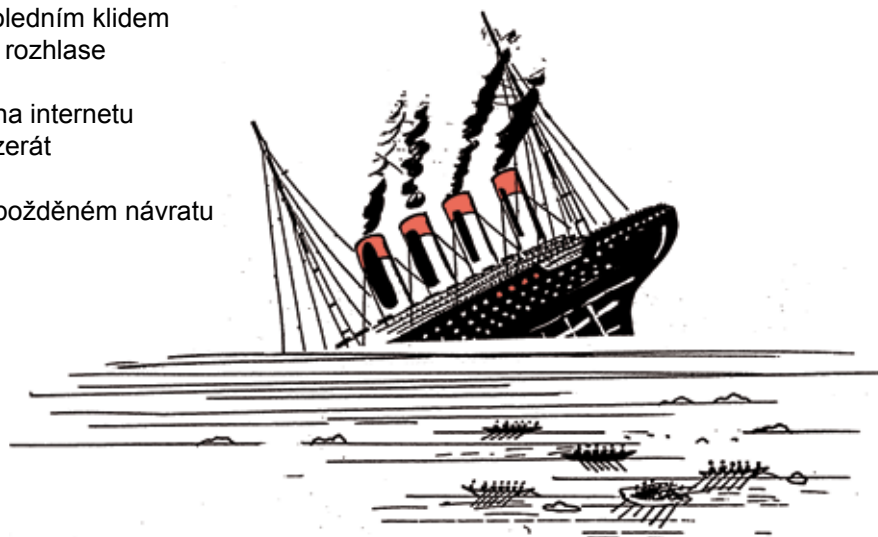
hledání partnera pro chat na internetu

telefonická odpověď na inzerát

autostop

zpráva SMS mamince o opožděném návratu

SOS z Titaniku

- c) Který slohový útvar byste zvolili, kdybyste chtěli:

naučit malého bratra poznávat vodníky [charakteristika vnější](#)

naučit vařit bramboračku; sdělit svůj zážitek z plovárny; naučit ovládat kuchyňský robot; pronést připitek na strýcově svatbě; varovat kamarádku před nevhodným přítelem; dát na vědomost, že se pojede na výlet; informovat babičku o tom, jak se máte na dovolené; požádat o navrácení zabaveného majetku; zapamatovat si obsah kapitoly z fyziky

- d) Slohové postupy se často kombinují. Vyberte slohové útvary pro tato sdělení:

chcete získat zaměstnání [žádost a životopis](#).....

vyhlášení celostátního pátrání po pohřešované osobě.....

vzhled a způsob pěstování nové odrůdy rybízu.....

setkání se zajímavým člověkem.....

výlet do sopečné krajiny.....

pokus při laboratorních pracích.....

německý ovčák – charakteristika a výcvik.....

návštěva výstavy hub.....

nouzové volání na linku 158.....

OBSAH

SKLADBA

Věta jednoduchá.....	4
Větný člen, skladební dvojice, grafické znázornění věty jednoduché	4
Základní větné členy	8
Rozvíjející větné členy	12
Věty bezpodmětové.....	16
Souvětí	18
Druhy vedlejších vět.....	20
Souřadné spojení vět hlavních – významové poměry.....	22
Zásady psaní čárek v souřadně spojených větách	28
Souřadné spojení vedlejších vět	32
Souřadné spojení několikanásobných větných členů.....	34

TVOŘENÍ SLOV

Odvozování	42
Skládání	44
Zkracování.....	44
Přejímání z cizích jazyků	44

TVAROSLOVÍ

Podstatná jména.....	48
Sklonování podstatných jmen cizího původu	48
Slovesa.....	50
Slovesný vid	52
Tabulka slovesných tvarů	56

OBEČNÁ POUČENÍ O JAZYCE

Jazyková rodiny.....	58
Mateřský jazyk.....	62
Národní jazyk	62
Nářečí.....	62
Obecná čeština, slang, argot.....	64

O SLOHU A KOMUNIKACI VŮBEC

Popis – prostý.....	80
1. Popis prostý.....	80
2. Popis děje.....	82
Popis pracovního postupu.....	84
3. Popis osoby	86
Charakteristika literární postavy	88
4. Popis subjektivně zbarvený – líčení	94
Výklad.....	100
Úvaha	108
Souhrnná poučení o slohu.....	116
Co jsme se naučili	118

ČESKÝ JAZYK 8

Zdeněk Topil, Vladimíra Bičíková, František Šafránek

Ilustrace: akademická malířka Arna Juračková

Vydalo nakladatelství TOBIÁŠ, s.r.o., B. Kobzinové 3119, Havlíčkův Brod, 58001

www.tobias-ucebnice.cz

jako svou publikaci č. 216, 4. upravené vydání, 2018

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

ISBN 978-80-7311-179-3